עין משפט נר מצוה

ג א ב ג מיי' פי"א מהל' שבת הלכה ג:

◆

תורה אור השלם

1 וְאִם אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ: ויקרא כז יח

2 אֲרָזִים לֹא עֲמָמֻהוּ בְּגַן אֱלֹהִים בְּרוֹשִׁים לֹא דָמוּ אֶל סְעַפֹּתָיו וְעַרְמֹנִים לֹא הָיוּ כְּפֹארֹתָיו כָּל עֵץ בְּגַן אֱלֹהִים לֹא דָמָה אֵלָיו בְּיָפְיוֹ: יחזקאל לא ח

3 הֹלֵךְ צְדָקוֹת וְדֹבֵר מֵישָׁרִים מֹאֵס בְּבֶצַע מַעֲשַׁקּוֹת נֹעֵר כַּפָּיו מִתְּמֹךְ בַּשֹּׁחַד אֹטֵם אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ דָּמִים וְעֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע: ישעיהו לג טו

4 הַמַּבְלִיג שֹׁד עַל עָז וְשֹׁד עַל מִבְצָר יָבוֹא: עמוס ה ט

5 סוֹד יְיָ לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם: תהלים כה יד

◆

רבינו חננאל

כתית, הוא הנקרא בלשון ישמעאל דומל. ולא נודע לנו על הכתית כולו להוציא סביבין, או על פיו להוציא מורשא שלו שהיו גבהן כולן והוא גופו. שבלול. אמרו הוא רמש שנקרא חבלילו. חפיפית, בלשון ישמעאל וקובה, והוא דבר שמתכנס על העור מן הטינוף. מפגיע, חיה קטנה שהיא מהלכת בין רגלי הארי וצועקת בקול גדול ומבהלת הארי, ונקראת אלפרתאך. סנונית, שנקראת בלשון ישמעאל אלכטנאף. מ"ט רחלות מיכסיאן באליה ועיזי מיגליאן. א"ל רחלות גוזזות צמר ואנן מתכסין מהן, אבל עזים לא. כיסי, קוצים. מתכוליתא, סולם. משיכלא, ספל קטן של מים. שמן כדי לסוך אבר קטן של תינוק בן יומו. והא דתניא כדי לסוך אבר קטן וקטן בן יומו. לא פירושא ב' סיבות אבר קטן וקטן נמי בן יומו. אלא אבר קטן והקטן ההוא בן יומו.

גראינין או גרעינין אמר רבא בר עולא [1]ונגרע מערכך איבעיא להו אוממות או עוממות אמר רב יצחק בר אבדימי [2]ארזים לא עממוהו בגן אלהים איבעיא להו מאמצין תנן או מעמצין א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן [3]ועוצם עיניו מראות ברע ת"ר המוציא חלב של בהמה כדי גמיאה חלב של אשה ולובן של ביצה כדי ליתן במשיפא (א) של קילור [קילור] כדי לשוף במים בעי רב אשי כדי שיפה או כדי אחיזה ושיפה תיקו: דבש כדי ליתן על הכתית: תנא כדי ליתן על פי כתית בעי רב אשי על כתית אפומא דכולה כתית או דילמא אמורשא קמא דכתית לאפוקי (ב) הודרנא דלא תיקו: אמר רב יהודה אמר רב כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה ברא שבלול לכתית ברא זבוב לצירעה יתוש לנחש ונחש לחפפית וסממית לעקרב (ג) היכי עביד ליה מייתי חדא אוכמא וחדא חיורא ושלקי להו ושייפי ליה ת"ר חמשה אימות הן אימת חלש על גבור אימת מפגיע על ארי אימת יתוש על הפיל אימת סממית על העקרב אימת סנונית על הנשר אימת כילבית על לויתן א"ר יהודה אמר רב מאי קרא [4]המבליג שוד על עז: (ד) רבי זירא אשכח לרב יהודה דהוה קאי אפיתחא דבי חמוה וחזייה דהוה בדיחא דעתיה ואי בעי מיניה כל חללי עלמא הוה אמר ליה א"ל מ"ט עיזי מסגן ברישא והדר אימרי א"ל כברייתו של עולם דברישא חשוכא והדר נהורא מ"ט הני מכסיין והני מגליין הני דמכסינן מינייהו מכסיין והני דלא מכסינן מינייהו מגליין מ"ט גמלא זוטר גנובתיה משום דאכל כיסי מ"ט תורא אריכא גנובתיה משום דדייר באגמי ובעי לכרכושי בקי מ"ט קרנא דקמצא רכיכא משום דדיירא בחילפי ואי קשיא נדיא ומתעוורא דאמר שמואל האי מאן דבעי דליסמיה לקמצא לשלופינהו לקרני' מ"ט האי תימרא דתרנגולתא מדלי לעילא דדיירי אדפי ואי עייל קטרא מתעוורא דשא דרך שם דרגא דרך גג מתכוליתא מתי תכלה דא ביתא בא ואיתיב בה ביקתא בי עקתא כופתא כוף ותיב לבני בני הוצא חציצה חצבא שחוצב מים מן הנהר כוזה כזה שוטיתא שטותא משיכלא מאשי כולה משיכלתא משיא כלתא אסיתא חסירתא בוכנה בוא ואכנה לבושה לא בושה גלימא שנעשה בו כגלם גולתא גלי ואיתיב פוריא שפרין ורבין עליה בור זינקא בור זה נקי סודרא [5]סוד ה' ליראיו אפדנא אפיתחא דין ת"ר שלשה כל זמן שמזקינין מוסיפין גבורה ואלו הן דג ונחש וחזיר: שמן כדי לסוך אבר קטן: אמרי דבי ר' ינאי שמן כדי לסוך אבר קטן של קטן בן יומו מיתיבי שמן כדי לסוך אבר קטן וקטן בן יומו מאי לאו אבר קטן דגדול ואבר גדול של קטן בן יומו אמרי לך דבי ר' ינאי לא ה"ק שמן כדי לסוך אבר קטן של קטן בן יומו לימא כתנאי שמן כדי לסוך אבר קטן וקטן בן יומו דברי ר' שמעון בן אלעזר ר' נתן אומר כדי לסוך אבר קטן מאי לאו בהא קמיפלגי דר"ש בן אלעזר סבר אבר קטן של קטן ור' נתן סבר אבר קטן דגדול או אבר גדול דקטן אבל אבר קטן של קטן בן יומו לא לא דכולי עלמא אבר קטן דקטן בן יומו לא וליתא

דרבי שמעון בן אלעזר סבר אבר קטן של קטן בן יומו כו'. תימה דאדרבה איפכא מסתברא דר' נתן דקאמר אבר קטן משמע טפי של קטן בן יומו מרשב"א דאמר אבר קטן וקטן בן יומו דהא לעיל פריך ארבי ינאי דמפרש אבר קטן דמתניתין אבר קטן של קטן בן יומו דהוי כלישנא דר' נתן מברייתא דקתני כה כלישנא דרשב"א ויש לומר דלמאי דמשני הוי סברא איפכא ונקט הכא כדמסיק לעיל ואית ספרים דגרסי איפכא ואין נראה דהא מסיק דלרשב"א אבר קטן של קטן בן יומו ולמאי דגרס איפכא לא הוי כמסקנא לא לפי דמייתי השתא ולא לפי מה שדוחה לא דכולי עלמא כו': שמן

גראינין. מתניתין דפרקין דלעיל(א) חוץ מקליפתן וגרעיניהן: **ונגרע.** והגרעינין זורקין ונגרעין מתוך האוכל: **אוממות.** גבי גחלים מייתינן ליה בכילד צולין(ט) (ה) גחלים יכול עוממות ת"ל אש [ויקרא טז] אי אש יכול שלהבת כו': **עממוהו.** לא החשיכו מראיתו להיות הם נאים ממנו: **מאמצין.** לקמן גבי עיניים של מת בפ' שואל (דף קנא:): **במשיפה של קילור.** שרגילין לשופו בחלב של אשה: **כדי לשוף במים.** לשני עינים: **כדי שיפה או כדי אחיזה ושיפה.** מה שנדבק באצבעותיו לבד מה שנותן בעיניו: **אפומא דכולה כתית.** וכל מכה קרויה פה: **מורשא קמא.** עליון של מכה: **שבלול.** לימצ"א (ו): **לכתית.** מניחה י)(לכתית) עליו: **זבוב לצירעה.** למי שעקצו צירעה כותש זבוב ומניחה עליו: **לחפפית.** מין שחין: **סממית.** איירא[נ]ה בלע"ז: **לעקרב.** עקיצת עקרב כותש סממית ומניחה עליו: **ושייף.** ומושח: **מפגיע.** חיה קטנה וקולה גדול ושומע ויירא שהיא בריה גדולה ובורח: **יתוש.** נכנס לפיל בחוטמו וכן סממית לעקרב נכנס לו באזנו: **סנונית.** ארונדיל"א נכנסת תחת כנפי הנשר ומעכבו מפרישת כנפיו: **כילבית.** שרץ קטן ונכנס לדג גדול באזנו(כ): **המבליג שוד על עז.** המחזיק שדוד על הגבור: **כל חללי עלמא.** פירוש דברים הנעשים בכל חלל העולם: **מסגיין כריש עדרא.** מהלכות בראש העדר: **ברישא חשוכא.** שהם עזים שחורות שהם רחלות לבנות: **מכסיין.** בזנב: **והני מגליין.** העזים אין להם אליה: **הני דמכסינן מינייהו.** רחלים שאנחנו מתכסין מצמרן גם הן מכוסות: **דאכלה כיסי.** קוצים לפיכך זנבו קצר כדי שלא ידבקו בה הקוצים: **ובעי לכרכושי בקי.** להבריח היתושין: **קמצא.** ארבה. ול"נ קמצא [נמלה]: **חילפי.** ערבה: **ואי קשיא נדיא ומתעוורא.** ואם היתה קשה תנוד ותעקר כשתכה בעלים: **ומתעוורא.** יסתמו עיניה שמראות עינייה תלויה בה כדשמואל: **תימרא דתרנגולא מידליא לעילא.** ריס של עין התחתון כשעולם עיניו עולה למעלה מן העליון וכשאר כל בריה העליון שוכב על התחתון: **משום דדייר אדפי.** שעולה בלילות על הקרשים והקורות צריך שיעלה התחתון על העליון מפני העשן שלא יכנס בעיניו: **מתכוליתא.** דבר שמטבילין בו כגון כותח או שאר ליפתן: **מתי תכלה דא.** לכשיכלה מה נאכל. ול"נ מתי תכלה דא לפי שאינו כלה עד זמן ארוך שאינו נאכל אלא מעט מעט: **ביתא בא ואיתיב.** שדרך לישב בבית: **בקתא.** בית צר וקטן: **בי עקתא.** בית צר: **כופתא.** מכתשת. ל"א מדה לחטין. ול"נ כמין גולם עץ עשוי לישיבה כמו כופת שאור שימדה לישיבה דתניא בפסחים (דף מה:): **כוף תיב.** כפוף אותו ושב עליו: **לבני לבני.** מתקיים לדורות הרבה: **הוצא.** גדר קוצים או לולבים: **חלילה.** אינו דבר קיימא אלא חלילה בעלמא: **כווא.** כלי חרס קטן: **כזה.** כלומר דבר מועט וקל כמו זהו מהו חשוב למלאותו לי מיינך במתנה: **שוטיתא.** בד של הדס שמרקדין בו לפני כלה: **שטותא.** נראה המרקד כשוטה: **משיכלא.** ספל גדול שהכל רוחצים ידיהם ורגליהם ממנו: **משו כולא.** רוחץ את הכל: **משכילתא.** ספל קטן ונאה: **משיא כלתא.** מיוחד לחשובים כמו כלה ואשה חשובה לרחוץ ממנו: **אסיתא.** מורטייר"ר: **חסירתא.** שחסר החקיקה מבפנים: **בוכנא.** עלי שכותשין בו: **לבושא.** חלוק עליון שקורין שרו"ק: **לא בושה.** למנוע הבושה שמכסה כל החלוקים התחתונים הקרועים ורעים: **כגולם.** שאין לו חיתוך אברים: **גולתא.** מקטורין נאה: **גלי ותיב.** כשהוא יושב מגלה עצמו שלא ישב עליו שלא ילכלכנו ולא ישופנו בקרקע ויסיר שערו ויקרע ויבלה: **בור זינקא.** בור שיבשו מימיו קורין כן: **נקי.** חסר מימיו: **סודרא.** דרך תלמידי חכמים לעטוף סודר: **אפדנא.** טרקלין של מלכים: **אפתחא.** אל פתח זה יבאו הכל אם למשפט אם לשרת המלך: **אבר קטן.** אחד מפרקי אצבע קטנה: **דגדול.** של אדם גדול והאי קטן אאבר קאי. אי נמי אבר גדול של קטן והאי קטן אגברא קאי ולא אאבר: **לא אבר קטן.** וקטן אכולא מילתא קאי אבר קטן של גוף קטן: **דרבי שמעון כו'.** והכי קאמר כדי לסוך בו אבר קטן וקטן יהא הגוף בן יומו ורבי נתן סבר חד קטן אמרינן או האבר או הגוף אבל תרי קטני לא: ה"ג **דכולי עלמא אבר קטן של קטן בן יומו לא:** וליתא

מסורת הש"ס

א) פסחים עה: ע"ש ברכות נג: ע"ש, ב) [לקמן קנא: ע"ש], ג) [ער' הערוך כלבית ועי' חולין נ. כלבית באלפס ופירש"י כמו הכא ועי' משנה בע"ז לכ: ובברייתא שם לט: מ. איתא כילבית], ד) [ער' הערוך ערך גס ב' ביסי פי' עשבים שיש בהן קוצים ביותר], ה) כתובות י: ע"ש, ו) פי' מדוכה, ז) ע"ז לה., ח) [דף עו:], ט) [פסחים עה:], י) [רש"ל מחו"ק], כ) עי' ברש"ם כ"כ עג: ד"ה באופיא.

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולובן של ביצה כדי ליתן במשיפא קילור כדי כל"ל ותיבת של נמחק: (ב) שם דכתית לאפוקי הדר הורדנא: (ג) שם וסממית לעקרב ונחש לחפפית סיפי ענין: (ד) שם שוד על עז אמר ר' זירא אשכחיה לרב יהודה: (ה) רש"י ד"ה אוממות וכו' בכילד צולין ולקח מלא המחתה גחלי אש גחלים יכול עוממות: (ו) ד"ה שבלול לימצ"א נ"ב שקורין שנעק בל"א:

◆

גליון הש"ס

גמ' משיא כלתא. עי' רש"י ע"ז דף נח ע"ב ד"ה דסמיכה:

◆

לעזי רש"י

לימצ"א. שבלול.
איירא[נ]א"ה [אוריינ"א]. עכביש.
ארונדיל"א. סנונית.
מורטייר"א. מדוכה.
שרו"ק. חלוק על הבגדים.

◆

מוסף רש"י

עוממות. כהות (פסחים עה:). ארזים לא עממוהו. לא כהו את חכמתו, לפי שהיה נאה מכל אילנות, ועל חירם מלך צור נאמר (פסחים שם). משיכלא. [illegible] מאשי כולה. [illegible]